

Franckesche Stiftungen zu Halle

Io. Francisci Buddei, P.P. Elementa Philosophiae Practicae

Buddeus, Johann Franz

Halae-Magdebvrgicae, MDCCLXXVII.

VD18 13037862

Cap. III. De Actionum Humanarum Imperfectione, Indequae Orta Directionis
Necessitate.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-197536

§. L.

Hic vero, vt & in personarum, rerumque quantitativis, *latitudo* quaedam *moralis* deprehenditur. Idque exinde, quod raro admodum definiri possit, quantum vnum odietum praestantius sit altero; vnus affectus nobilior altero.

§. LI.

Malae autem actiones non tantum ratione obiectorum, effectuum &c. comparationem admittunt; sed ab ipsa lege aut magis aut minus distant, vt vna curvitas a rectitudine magis discedit, quam altera. Sunt, qui earum gravitatem & leuitatem ex complexu plurium aut paucorum delictorum aestimant: sed in omnibus rem ita se habere, asserere non audeo.

CAP. III.

DE ACTIONVM HVMANARVM
IMPERFECTIONE, INDEQVE ORTA
DIRECTIONIS NECESSITATE.

Σύνοψις.

Quia propensiones hominum
pravae subinde in crimi-
na erumpunt, legibus
opus est, §. I.

Quae tum improbis, tum
probis prosunt, §. II. III.

Quod, ut probetur, vitia
actionibus hominum ad-

baerentia enumeranda
sunt, §. IV.

In iis itaque deprehenditur
atheismus, §. V.

Variique de Deo errores,
§. VI.

Qui ex voluntate praeci-
piuntur, legibusque
adeo

adeo subiacent, §. VII.
Deismus, idololatria, magia,
superstitio, §. VIII.

Propensi praeterea homines
sunt ad intemperantiam,
§. IX.

Tum in iis, quae ad ani-
mum spectant, §. X.

Tum in iis, quae ad corpus
pertinent, §. XI.

In quibus homines quando-
que deterioris conditionis
sunt quam bruta, §. XII.

Eadem intemperantia labo-
rari in dispensandis opi-
bus, §. XIII.

Et honoribus appetendis aut
recusandis, §. XIV.

Itemque secundis aut aduer-
sis rebus, non ita ut decet,
ferendis, §. XV.

Apertius socialisti repu-
gnant, quae directe alios
spectant, vitia, §. XVI.

Huc promitas spectat, ad lae-
dendos quovis modo alios,
§. XVII. XVIII.

Quae si non in omnibus con-
spicitur, ignaviae illorum
hoc imputandum, §. XIX.

Itemque proclivitas ad alios
contemnendos, aut se su-
pra eos efferendum,
§. XX.

Ut & ad pacta violanda,
§. XXI.

Ob hominum avaritiam, &
iniquitatem, introducen-
da fuere perum dominia,
§. XXII.

Luxuriae rerum pretium
& commercia, originem
debent, §. XXIII.

Ex remediis vitiatorum, nova
orta sunt vitia, §. XXIV.

Ex inhumanitate quae cri-
mina oriuntur, §. XXV.

Ingrati animi fructus,
§. XXVI.

In societatibus quo pacto vi-
tia hominum se exerant,
speciatim in imperanti-
bus, §. XXVII.

In quibus crimina insuper
virtutum nomine tegun-
tur, §. XXVIII.

Iniuria bellum iustum voca-
tur, §. XXIX.

Pactorum violatio, pruden-
tia, §. XXX.

Cur legatos violari nolint,
quos tamen violare quan-
doque religioni sibi non
ducunt, §. XXXI.

De fallaciis, fraudibus, ra-
pinis, integritatem gen-
tium, §. XXXII.

Concluditur, imperantibus,
gentibusque integris le-
ges maximopere esse ne-
cessarias, §. XXXIII.

Hominum libidini per ma-
trino-

P

P

crimonium obuiam itum,
§. XXXIV.

*Sed eo successu, ut ob noua
vitia nouis opus fuerit
legibus, §. XXXV.*

*Quae in statum paternum &
berilem ex hominum vi-
tiis redundant incommo-*

*da, & quam necessarise
hic sint leges, §. XXXVI.*

*De statu ciuili idem pro-
batur, §. XXXVII.
XXXVIII.*

*Ex quibus omnibus colligi-
tur, non posse hominem vi-
vere sine lege, §. XXXIX.*

§. I.

Si sua sponte homines facerent, quod illorum
saluti conduceret, nullis opus esset legibus.
Iam cum subinde prauis suis propensionibus ab-
repti, in ea ferantur, quibus & sibi & aliis nocent,
ipsa illorum natura, prout hodie est, leges, re-
gulasque, & alias coerciones postulat.

§. II.

Cum vero duplex hominum genus sit, aliud
illorum, qui prauis cupiditatibus suis frena la-
xant, aliud illorum, qui iniecto velut freno eas
domant, id quod illi demum faciunt, qui iuxta
moralis doctrinae praecepta, purgare ab innatis
vitiis voluntatem instituunt, vtrorumque hic ha-
benda ratio.

§. III.

Etenim illi, qui suis adhuc obtemperant cupi-
ditatibus, nequiritia sua & petulantia, & sibi &
aliis nocendi finem facturi non essent, nisi legi-
bus, & quae has comitantur, poenis utcumque
coercerentur: reliqui autem emendationis vitae
studiosi, itidem interdum hoc vinculo ad reprim-
endos affectus tumultuantes, opus habent.

Interim

Interim hoc discriminis inter utrosque intercedit, quod hi sponte & filiali obsequio faciant, quod illi non nisi inuiti admodum, & veluti reluctantes in se recipiunt.

§. IV.

Sed iuuat paulo specialius, quae actionibus mortalium vitia haerent, siue in haec ipsi consentiant, siue naturae prauitate abripiantur, enumerare, ut facilius intelligantur mala & incommoda, quibus legibus obuiam eundum fuit.

§. V.

Erga Deum quidem per naturam pessime affecti sunt homines. Innata quippe omnibus philantia, stolidusque sui amor eos urget & agit, ut nihil minus cogitent, quam ita se gerere, placere ut Deo queant. Nonnullos tanta incedit stultitia, ut quod cupiunt, aperte ita se habere profiteantur, Deumque, hoc est supremum mundi rectorem, eumque diuersum separatumque a mundo ipso, esse abnuant.

§. VI.

Alii contra seruili metu, turpique errore ducti, creatis rebus diuinos tribuere honores, & pro vno veroque Deo introducere multos, aut fingere de eo talia, quae cum summa eius perfectione, quam natura omnes condocer, consistere nequeunt, nullo pacto dubitant: speciatim & nonnullos tanta quandoque dementia capit, ut si vel maxime Deum admittant, vix tamen aut

mundum ab eo conditum, aut humanarum eum tangi rerum cura, sibi persuadere queant.

§. VII.

Intellectus equidem haec videntur vitia, non voluntatis, quibus adeo legibus obuiam ire superuacaneum videtur: sed fallitur, qui in solo intellectu ea collocat, radix & scaturigo in voluntate est quaerenda, quae flecti ad legem atque accommodari potest. Interest etiam ipsorum hominum, ne impune suis eoque cupiditatibus indulgeant, ut quiduis de Deo cogitent, atque loquantur. Quod non alia ratione, quam legibus, effici posse, res ipsa docet.

§. VIII.

De iis vero impietatis profanae modis, qui non nisi pravae voluntatis censeretur fructus debent, eo minus dubitandum. Est enim & haec quorundam vesania, ut in medio velut relinquentes, de Deo quicquid dicitur, nihil minus agant, quam ut de Deo rite colendo cogitent. A quibus toto coelo rursus dissentiant alii, qui in contraria currunt, res a Deo conditas, diuino prosequentes honore. Quam venerationem, quae soli Deo debetur, si qui iurato Numinis exhibeant hosti, ipsi diabolo, mali omnis auctori, illi adhuc turpius peccare censentur haud immerito. Ne quid nunc de illis dicam, qui rationem colendi Numen, suis cupiditatibus conuenientem, nec sufful-

suffultam rectae rationi, aut diuinarum literarum monumentis, excogitant, ideo superstitionis rei.

§. IX.

Eaedem, quae ut tam peruerse erga Deum se gerat, hominem impellunt cupiditates, eundem quoque inducunt, ut data saepius opera, destitutoque consilio, perniciem sibi attrahat atque exitium, eo maxime tempore, cum corpori suo genioque quam rectissime consulere, sibi videtur.

§. X.

Nec a rebus, quae innocentissimae videri poterant, haec intemperantia abest, qua efficitur, ut damnum maximum afferant, ex quibus insigne ceteroquin capere emolumentum potuisset. Mentem erudire literis, ut quibusdam prodest: ita multis nocuit maximopere, suo quo flagrantur sciendi, & in intimos rerum recessus penetrandi desiderio, nullos posuisse limites: ut alii semper miseri esse maluerint, quam vel minimum laboris in se suspicere, ut felices esse discerent.

§. XI.

Atque ad animum quidem ut ista pertinent, ita nec desunt, qui non excusati in corpus quoque suum saeuunt. Ingluue licet perierint multi, perire tamen quenquam posse, pauci sibi persuadent. Abstinencia nimia paucioribus equidem

dem nocuit, nocuit tamen quibusdam, quibus fatius visum, aegrotum esse aut omnino mori, quam gloria & opibus non abundare.

§. XII.

Videtur vero in eo homo omnino deterioris esse conditionis, quam ipsa bruta, quae ut ultra satietatem nec edunt nec bibunt, ita plerumque certo tantum tempore sine formae delectu, ad naturae saltem satisfaciendum, in libidines ruunt, homo contra nec quid natura postulet, nec quid sibi conducatur, pensi habens, quouis tempore, & sine modo, haec omnia appetit.

§. XIII.

Accedit, quod praesentibus contenta sint bruta, nec aliud rebus pretium statuunt, quam quod ipse velut usus illis imponit. Quae iterum longe secus in homine se habent: qui sibi esurire videtur, nisi colligat opes, componat thesauros, & in secuturos quoque sibi prospiciat annos. Cumque praesens rerum humanarum conditio omnino eiusmodi quid exigere videatur, tam impotentis effrenatique animi sunt plerique, tam etiam imprudentes, ut aut expleri opibus nequeant, scelere etiam eas augere parati, aut paratas vnico statim effundant impetu, aequae in dispensandis rite, quam congerendis diuitiis modum seruare nescii.

§. XIV.

§. XIV.

A modestia, ad quam natura omnes ducit, & agnoscenda & colenda, alieni maximopere sunt homines. Quisque tum demum sibi vivere videtur, cum eminet supra alios. Sibi ergo omnia, ceteris nihil tribuunt: seque efferre super alios & ferociter superbire, virtus reputatur. Nisi forte ventri & gulae quidam eousque obsequantur, ut sui velut immemores, ne illum quidem, in quo a Deo collocati sunt, tueri locum sciant.

§. XV.

Ecquis vero est, qui tum in secundis rebus; tum in aduersis, ita ut decet, sese gerat? Si ex voto omnia procedant, quam se non ferendum aliis homo praeber! In eo saltem tum ingeniosus est, ut inueniat, quae animum omnium contemptorem prodant. Supra fortunam sibi tum positus videtur, adeo pericula spernit, nec humanos extimescere videtur casus. Si faciem fortuna mutet, quid tum abiectius homine? Qui ab omnibus olim timeri volebat, nunc omnes timet: qui superabat omnia, nunc omnia desperat.

§. XVI.

Haec equidem ita comparata sunt, ut licet in alios quoque inde incommoda quaedam redundent, sibi ipsi tamen maxime iis quisque noceat. Longe acrius tamen vim suam hominum vitia in turbanda, quae inter omnes intercedit, socialita-

te, produunt, si eas, quae directe ad alias pertinent, actiones consideremus.

§. XVII.

Quam enim mortales ad alios quouis modo laedendos proni sunt, si aut se laesos, quanquam errore ducti, putent, aut quae alii habent, ea ipsi cupiant, aut plane sine causa, velut furore quodam acti, in alios ruunt? Non vitae parcunt, non corpori: in illam caede, in hoc vulneribus faciunt. Bonis inhiare si crimen putatur, eiusmodi tamen hoc videtur, quod expiari facili ratione queat. Si non facto aperto, aut dolo & circumventionem ad se trahere, quae alterius sunt, laudi ducitur.

§. XVIII.

Quos ita, aut liuor aut inuidia, aut odium vndicunque ortum agitat, si nocere alteri alia ratione nequeant, in famam eius insurgunt; hinc conrumeliae, detractiones, susurri, libelli famosi, & quid non? Plane ut existimare posses, natos hunc in finem homines editosque in lucem esse, adeo omne studium omnesque cogitationes in eo collocant, ut se inuicem torqueant, excrutientur misere.

§. XIX.

Sunt fateor nonnulli, quorum de meliore luto praecordia finxisse creditur Titan, quiue vel atrocissimas patienter deuorando iniurias, mansuetudinis, quae propria humanae naturae esse

esse debeat, praeclara statuere videntur exempla; sed aliud vitium obstat, quo minus hoc se polluant. Ignauia, & torpor, & quiduis potius, quam mansuetudo est, iniustis aliorum obuiam non ire machinationibus, virtus autem, si hoc fiat sine omni vindictae cupiditate, eaque lege, quam ipsa omnibus praescribit ratio.

§. XX.

Praeterea licet ipsa omnes quotidiana doceat experientia, naturam nullum haecenus inter homines constituisse discrimen, ut praefendus vnus alteri sit; omnium minime tamen haec aequalitatis ratio hominibus sese adprobat; hinc contemnere alios, illosque multis nominibus inferiores & postponendos ducere, solenne admodum est. Eousque autem haec subinde procedit iniquitas, ut verbis factisque atrocissimis, inhumanisque, se prodant.

§. XXI.

Cumque ex aliis emolumentum quam lubentissime homines capiant, velintque adeo, ut quae sibi ab aliis promissa sunt, ea seruentur quam sanctissime, vix tamen ut praestent, quod ab aliis exigitur, induci possunt. Quare & violare fidem, non seruare pacta, migrare promissa, vix quisquam est, qui religioni sibi ducat, modo id vile esse intellexerit, nec superstitio, aut damnum grauius inde metuendum, obstat.

P 5

§. XXII.

§. XXII.

Sed id cum primis hic obseruandum, quod exerens se in primis mundi incunabilis auaritia hominum, & iniquitas, quae innata omnibus est, non permiserit, vt ex rebus aut sponte natis, aut aliorum industria productis, tantum quisque caperet, quantum vltibus necessariis sufficeret, eodem omnibus in omnia remanente iure. Necessesse itaque erat, constitutis dominiis, vniciquē quod suum erat, assignare.

§. XXIII.

Cum ita nonnulli quibusdam rebus abundarent, aliarum autem laborarent inopia, permutatione rerum obuiam eundem his incommodis erat: quae cum crescentibus per hominum luxuriam commercii, nimis operosa esset, necessitas iussit, certam quoque pretii omnis mensuram constituere. Dominio autem rerum atque pretio, si addas sermonem, resultant inde tria ista instituta vniuersalia, quae pro praesenti humani generis conditione, ad socialiter viuendum, maximopere sunt necessaria. Sermonis tamen origo, rectius forte a natura ipsa, quam ab hominum institutis accersitur.

§. XXIV.

Haec autem vt eo comparata fuerunt, vt grauiora & euidentiora incommoda, ex prauis hominum cupiditatibus oriunda, euitarentur: & quod

quod negari nequit, quaedam illorum euitari omnino hac ratione queant; nihilofecius, quae hominum est peruersitas, orta inde occasio est, nouis quibusdam criminibus sese polluendi. Namque quae supra iam indicauimus, atroque notauimus lapillo vitia, furta, circumuentiones, fraudesque in contraetibus, obtrectiones, & varia mendaciorum genera, vix locum habuissent, nisi hisce institutis vniuersalibus introductis.

§. XXV.

Tanta ergo cum humanae mentis sit prauitas, tanta durities, vt ea sibi inuicem non praestent mortales, sine quibus salui incolumesque esse non possunt, facile qua ratione in iis se gerant, quae vt magnopere hominibus expediunt, ita neutiquam vt salui omnino & incolumes sint, requiruntur, intelligitur. Sunt vtrique ad humanitatis officia, quae omnes tamen tantopere expetunt, duri prorsus & asperi: sed longe adhuc difficilius ad beneficia aliis conferenda inducuntur, nisi aut maius emolumentum, aut certe gloriam quandam, auctoritatisque incrementum, inde se relaturos sperent.

§. XXVI.

Equideam ad accipienda beneficia sunt longe promptissimi, nisi forte ambitio obster, ne quid aliis debere videantur, aut suae sortis miseriam hoc ipso palam profiteri eos pudeat. Sed iidem ple-

plerumque ad referendas gratias, aut animum saltem gratum declarandum, longe sunt tardissimi. Plane enim ac si iure quodam, quae ab aliis acceperunt, ab iis exigere potuerint, videri volunt: ac quantumuis gratum forte erat, suam subleuari ab amicis inopiam, nimis tamen molestum videtur, parte vel minima bonorum carere, qua istorum liberalitas compensetur.

§. XXVII.

Ceterum cum homo ita erga hominem se gerat, non est quod existimes, postquam in integras societates, imo ciuitates ac respublicas coa-luerunt, indolem eos mutare suam aut prauos exuere mores. Imo quo maior illorum, qui ciuitates & respublicas repraesentant, est potestas, eo plus sibi licere putant. Nec alium in finem in hoc se collocatos fastigium putant, quam ut impune peccent.

§. XXVIII.

Accedit, quod in priuatae fortis hominibus vitia, quae illorum animis sedent, suis insignire nominibus liceat, cum in integris gentibus, vel potius principibus, qui illas repraesentant, rerumque dominis, ea virtutum splendorum nominibus regantur, parumque a crimine absit, si quis de iis secus sentiat.

§. XXIX.

Sic si quis hominem innocentem laedit, iniuria erit; si princeps principem, nulla licet aut iusta

ista, aut praegnantia causa inuadat, bonaque eius ac subditos, vrbes ac prouincias, aut eripiat, aut deuastet, bellum vocatur, de cuius iusticia nemo nisi imprudens dubitauerit.

§. XXX.

Pacta violare, crimen est in priuatae fortis homine: in principibus aut iis, qui rerum summae praesunt, frangere foedera, pars prudentiae est. Nec hoc iam vllum angit, rectene an secus egerit, quippe quae disquisitio ad illos pertinet, qui non didicerunt regnare, sed in eo saltem elaborandum putant, ne vllum inde ad eos redundet damnum. Ad cetera quod attinet, causam, quam obtentui sumant, inuenire facile est, quam siue veram esse credant alii homines, siue non credant, perinde ducunt.

§. XXXI.

Id sapienter, quod nihil molestius temere ferant, quam legatorum, qui rerum dominos referunt, conculcari, insuperque haberi sanctitatem. Quam rectissime enim suae ita se consulere & saluti & existimationi putant; quae si modo salua sit, quid subditis, quid aliis contingat, sua parum referre arbitrantur. Quod ut minime equidem ferendum, cum suis saltem commodis inferuire leges velint, quibus tamen omnibus ex aequo consultum Deus voluit: ita grauius longe illi peccant, qui nec hac ratione, nec alia qua-

quacunque, impediuntur, quo minus legatorum iura violando aut crudelitati suae, & ambitioni, aut aliis aequae prauis cupiditatibus, satisfaciant.

§. XXXII.

Sed quid de fraudibus, fallaciis, mendaciis, circumuentionibus, rapinis, furtis, similibusue vitiis dicam? quae in infimae fortis hominibus nemo non execratur, in integris gentibus & rebus publicis nemo non aut laudat, aut excusat. Hinc quae inter ciues de rerum dominio, aliisque institutis vniuersalibus lites oriuntur, longe inter illas frequentiores forent, nisi iniusta vi statim opprimerentur innocentes: quamuis & sic bellorum nunquam aut finis, aut modus sit.

§. XXXIII.

Quare ut omnium hominum, ita vel maxime gentium integrarum, & quae eos referunt, regum, principumque cupiditates legibus coercendae sunt. Idque eo magis, quod & ipsarummet hoc referat, cum gens alia aut princeps inique erga alias gentes se gerendo; illis quidem damnum inferre queat, sed sibi ipsi tamen noceat quam maxime. Praeterquam enim quod ita bellis non necessariis se inuoluat, quae utcumque etiam cadant, rempublicam enervant; vix est quod ab aliis maiorem fidem, beneuolentiam, humanitatem, expectet, quam ipse illis exhibuit, ne dicam, quod

quod eas merito irritet ad vires eius quouis modo imminuendas, nec nocere amplius in posterum queat.

§. XXXIV.

Sed ad singulos homines redeo, qui ut per prauas, quibus reguntur, propensiones ad mala quaeuis impelluntur, ita in libidines sua natura proni omnes sunt, quibus & corpora exhaurire viribus, & cuncta impuris polluere commixtionibus, eaque ratione ordinatam humani generis impedire propagationem, summam contra rerum omnium introducere confusionem, parati sunt. Hisce equidem ut obuiam iretur, matrimonium inuentum, aut potius a Deo institutum est: sed quod tamen si suis legibus itidem munitum non esset, plane huic malo iustam medelam non afferret.

§. XXXV.

Quanquam & sic cupiditates hominum refruari nequeant. Pauci vna coniuge contenti, nouas libidinis explendae occasiones tanto audius amplectuntur, quanto naturae hominum indomitae solennius est, niti in vetita. Idque vtrique sexui commune. Porro cum imperare alter, alter obtemperare debeat, haud raro neuter suo recte officio fungitur. Obsequi maritis, turpe mulieres ducunt, iugumque reputant, quod ferri nequeat. Regere vxores plerique maritorum nesciunt, & aut nimia seueritate id efficiunt, ut non hominum sed bestiarum consortium esse videan-

videatur, aut nimia facilitate omni se ipsos auctoritate priuant.

§. XXXVI.

Dedit vero hominum miseria & aliis societatibus ac statibus occasionem, in quibus qui constituti sunt, iisdem vrgentur vitiis, vt nisi diuina quadam lege vtrunque cohiberentur, iam pridem sursum deorsum ferrentur omnia. Equis est, qui aut liberis aut seruis ea, qua decebat prudentia & aequitate imperet: aut qui illorum rite inuigilet educationi? Quis non ex iis, qui parere debebant, frenum mordere paratus est, nihilque minus agere, quam quod placeat eis, qui illis praesunt, aut ipsorummet expediat commodis. Quem non voluptuosa incuria, ambitione semper renitens superioribus, hic in transuersum agitet.

§. XXXVII.

Maiora vero erant, quae homines circumstant, incommoda, quam vt minores istae societates istis depellendis sufficerent. Quare ciuitates tandem, & respublicae constituendae erant. Durissimum quidem illud erat iugum, sed durior, quae hoc subire iubebat, necessitas. Praeclare satis tamen & sic cum homine ageretur, si suos ipse commodis veris, ac duraturis, attemperaret mores. Iam quantumuis omnes & vilitatem & necessitatem rerumpublicarum agnoscant, paucissimi tamen suum ita condocere ingenium annuntur,

tur, vt sponte sua, quod boni ciuis est, faciant.

§. XXXVIII.

Maiores equidem hic, & merito quidem, vis accessit, quae inuitos ac reluctantes perdomaret. Remanet tamen semper ista naturae ferocitas, quae subinde erumpit, maximisque criminibus se prodit, vt humanas leges, poenasque, ponere in minimis videantur. Vt eos nunc taceam, qui puniendi equidem non admittunt, sed erga imperantes, ipsamque rempublicam, & conciuēs ita affecti sunt, vt nisi coacti, nihil eorum, quae illis debentur, praestent. Hinc prodere principem, negligere salutem patriae, vexare conciuēs, illorumque impedire commoda, res quotidiana est, & valde vsitata.

§. XXXIX.

Atque haec omnia quae attuli, eo comparata fuerunt, vt ostenderem, hominem sua natura esse animal indomitum, ferox, petulans, lasciuum, fraudulentum, perfidum, stultum, in propria incommoda ruens, suamque nunquam non sibi attrahens perniciem, sibi que ipsi non minus quam aliis, in quocunque statu viuat, siue princeps sit, siue ciuis, siue maritus, siue vxor, siue pater, siue filius, siue dominus, siue seruus, semper noxium, libertatis verae non capax, & cui bene esse nulla ratione queat, nisi legibus regatur, hoc est eiusmodi regulis, & iussis diuinis, quae poenam certissimam secum coniunctam habeant, nisi eas obseruet.

Q

CAP.